

Oryginalna praca badawcza**ADAM JURKOWSKI**

LĘBORK

ORCID: 009-0004-7661-2705

**MILICJA OBYWATELSKA W POWIECIE LĘBORSKIM
W LATACH 1945-1949**

Słowa kluczowe: Milicja Obywatelska, powiat lęborski, Lębork

Key words: Civic Militia, Lębork County, Lębork

Wstęp

Milicja Obywatelska była najdłużej działającym aparatem represji w Polsce Ludowej. Proces jej utworzenia jako formacji został już dogłębnie zbadany¹, pomimo to osoby prowadzące badania naukowe odsłaniają nowe karty historii, opisując powstawanie i działalność MO na szczeblach lokalnych². Jednakże wśród tych wielu prac nie ukazała się jeszcze monografia o historii milicji w powiecie lęborskim. Część informacji

¹ Literaturę badającą kwestię Milicji Obywatelskiej możemy podzielić na dwie grupy: wydaną przed 1989 rokiem i powstałą w latach późniejszych. Z podstawowych pozycji nie może zabraknąć pracy Zenona Jakubowskiego, *Milicja Obywatelska 1944-1948*, Warszawa 1988, który od 1945 roku był funkcjonariuszem Milicji Obywatelskiej. Z prac powstałych po 1989 roku należy wymienić: P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL. Zarys problematyki i źródła*, Toruń 2003; tenże, *Milicja Obywatelska 1944-1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy*, Olsztyn 2004; A. Misiuk, *Historia Policji w Polsce od X wieku do współczesności*, Szczytno 2008.

² H. Bąbel i in., *Ojczyźnie i społeczeństwu. Działalność Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa na Pomorzu Środkowym w latach 1945-1984*, red. H. Nowak, Koszalin 1985; K. Filip, *Milicja Obywatelska w Sopocie w latach 1945-1949*, Gdańsk 2011; T. Pączek, *Milicja Obywatelska w Słupsku i powiecie słupskim w latach 1945-1975*, Słupsk 2014; M. Sywula, *Milicja Obywatelska w województwie gdańskim 1945-1949*, Gdańsk-Warszawa 2020.

na temat powstania wspomnianego powiatu oraz utworzenia na jego terenie MO możemy znaleźć w pracy Michała Sywuli *Milicja Obywatelska w województwie gdańskim* oraz w książce zbiorowej *Dzieje Łęborka*³.

Zarys historyczny powołania Milicji Obywatelskiej

Podczas trwających działań wojennych w Polsce Rząd Polski na uchodźstwie przy pomocy Delegatury Rządu na Kraj oraz polscy komuniści związani z Polską Partią Robotniczą, Związkiem Patriotów Polskich, jak również Centralnym Biurem Komunistów Polskich planowali utworzenie aparatu bezpieczeństwa stojącego na straży ładu i porządku publicznego. Wszyscy byli zgodni – jego nazwa nie powinna kojarzyć się z okupantem⁴. Departament Spraw Wewnętrznych Delegatury Rządu na Kraj od 1941 roku skoncentrował się na utworzeniu nowej formacji policyjnej⁵. W wyniku tej inicjatywy opracowano projekt powołania Straży Samorządowych i Straży Obywatelskiej, które miały podlegać pod Państwowy Korpus Bezpieczeństwa⁶. Osobą za to odpowiedzialną został podinspektor Marian Kozielski, funkcjonariusz Policji Państwowej od 1919 roku, a od czerwca 1934 roku Komendant m.st. Warszawy. W listopadzie 1943 roku po złożeniu pisemnej prośby zwolniono go z tego stanowiska⁷. Na jego miejsce powołano Stanisława Tabisza⁸. Rozporządzeniem Krajowej Rady Ministrów z 1 sierpnia 1944 roku o tymczasowej organizacji służby bezpieczeństwa został utworzony Państwowy Korpus Bezpieczeństwa oraz Straże Samorządowe⁹. Do Korpusu przyjmowano byłych funkcjonariuszy Policji Państwowej. Początkowo planowano, aby w nowej formacji nie zajmowali oni stanowisk kierowniczych, co w rzeczywistości ze względu na braki kadrowe nie funkcjonowało¹⁰.

Państwowy Korpus Bezpieczeństwa od 1943 roku przygotowywał się do pełnienia funkcji organu porządkowego po wyzwoleniu kraju, posiadając opracowane podstawowe akty prawne oraz strukturę centralną i terenową. PKB w lutym 1944 roku skupiał w swoich szeregach około 11 000 funkcjonariuszy¹¹. Na terenie wielu miast w województwach lubelskim, rzeszowskim, białostockim, kieleckim i warszawskim zostały

³ J. Schodzińska, B. Libich, *Łębork w czasach PRL i III Rzeczypospolitej*, [w:] *Dzieje Łęborka*, red. J. Borzyszkowski, Łębork-Gdańsk 2009.

⁴ M. Sywula, *Milicja Obywatelska...*, s. 7, 10.

⁵ P. Majer, *Milicja Obywatelska...*, s. 19-20.

⁶ J. Gmitruk, *Policja Polskiego Państwa Podziemnego*, „Przegląd Policyjny” 1999, nr 1-2, s. 92.

⁷ A.K. Kunert, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939-1944*, t. 3, Warszawa 1991, s. 99-100.

⁸ Tenże, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939-1944*, t. 1, Warszawa 1987, s. 152.

⁹ Rozporządzenie Krajowej Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 1944 roku o tymczasowej organizacji służby bezpieczeństwa, isap.sejm.gov.pl (dostęp: 20.07.2023).

¹⁰ M. Sywula, *Milicja Obywatelska...*, s. 8-9.

¹¹ T. Pączek, *Milicja Obywatelska w Słupsku...*, s. 16.

zorganizowane jednostki związane z Delegaturą Rządu na Kraj. Niestety, funkcjonariusze PKB i żołnierze Armii Krajowej byli rozbrajani, a następnie zatrzymywani przez żołnierzy sowieckich, oddziały NKWD¹² oraz partyzantów Armii Ludowej¹³. W tym miejscu należy zaznaczyć, że komunistyczne służby wywiadowcze sporządzały listy przeciwników PPR, żołnierzy AK, Narodowej Organizacji Wojskowej, Narodowych Sił Zbrojnych oraz pracowników cywilnych i mundurowych Policji Polskiej¹⁴. Represje wobec żołnierzy podziemia czy byłych policjantów doprowadziły wielu z nich do działania w konspiracji¹⁵.

Inne spojrzenie na tworzenie nowej formacji miały osoby zrzeszone w Polskiej Partii Robotniczej. Według zapisów w deklaracji programowej PPR z 1 marca 1943 roku konieczne było zlikwidowanie całego aparatu władzy okupacyjnej, unieważnienie mandatów m.in. starostów, wójtów, powołując nowe władze od najniższego szczebla, aż do rządu włącznie. W dalszej części deklaracji znalazł się zapis, aby „organizować i uzbrajać milicję ludową, przystąpić do reorganizacji armii”¹⁶.

Oprócz PPR chęć utworzenia nowych organów porządkowych mieli również polscy komuniści ze Związku Patriotów Polskich wraz z Centralnym Biurem Komunistów Polskich, dla których pierwszoplanowym zadaniem było utworzenie aparatu bezpieczeństwa na wzór sowiecki¹⁷.

Jesienią 1943 roku z inicjatywy polskich komunistów powołany został Polski Komitet Narodowy. W projekcie deklaracji programowej PKN po raz pierwszy użyto nazwy „Milicja Obywatelska”. Deklaracja została opracowana na przełomie listopada-grudnia 1943 roku przez Alfreda Lampego, któremu przypisuje się autorstwo przyszłej formacji. PKN powstał równoległe z utworzoną przez PPR Krajową Radą Narodową bez uzgodnienia z Komitetem Centralnym PPR¹⁸. Od maja do lipca 1944 roku odbyły się rozmowy delegacji Krajowej Rady Narodowej z członkami Centralnego Biura Komunistów Polskich, zakończone 21 lipca ogłoszeniem dekretu o powołaniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego¹⁹.

Początkową drogę do utworzenia Milicji Obywatelskiej stanowiło wydanie 27 lipca 1944 roku przez PKWN dwóch dekretów: o rozwiązaniu Policji Państwowej (tak zwanej policji granatowej) oraz o ustanowieniu Milicji Obywatelskiej²⁰, co nie było

¹² NKWD – Narodnyj Komissariat Wnutriennyh Dieł (Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych).

¹³ T. Pączek, *Milicja Obywatelska w Słupsku...*, s. 16.

¹⁴ P. Kołakowski, *Pretorianie Stalina*, Warszawa 2010, s. 278.

¹⁵ T. Pączek, *Milicja Obywatelska w Słupsku...*, s. 16.

¹⁶ Z. Jakubowski, *Milicja Obywatelska...*, s. 26.

¹⁷ T. Pączek, *Milicja Obywatelska w Słupsku...*, s. 12.

¹⁸ Z. Jakubowski, *Milicja Obywatelska...*, s. 32-33.

¹⁹ M. Sywula, *Milicja Obywatelska...*, s. 11.

²⁰ M. Zaborski, *Falszywa ustawa, fałszywe dekrety, fałszywy sejm. Rzecz o posiedzeniu Krajowej Rady Narodowej w dniu 15 sierpnia 1944 r. – część II. Dokumenty*, „Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda” 2022, 5, t. 5, nr 2 (10), poz. 32, glosprawa.pl/artykul-287/falszywa-ustawa

unormowane prawnie²¹. Dekret o rozwiązaniu policji granatowej został opublikowany w Dzienniku Ustaw jako dekret PKWN z 15 sierpnia 1944 roku, natomiast o ustanowieniu Milicji Obywatelskiej Prezydium KRN odesłało do PKWN w celu dokonania poprawek. Ten drugi akt prawny już w nowej wersji PKWN wydał 7 października 1944 roku²².

Pierwszym Komendantem Głównym Milicji Obywatelskiej został Franciszek Józwiak ps. Witold²³. Funkcję tę pełnił do 8 marca 1949 roku. Po odwołaniu komendanta Józwiaka na jego stanowisko mianowano gen. Józefa Konarzewskiego²⁴.

Charakterystyka powiatu lęborskiego

Obszar powiatu lęborskiego był w przeważającej części rolniczy. Na jego terenie znajdowały się dwie gminy, tj. miasta: Lębork, z 20 000 mieszkańców i Leba z 2500 mieszkańców, oraz 8 gmin wiejskich z 95 gromadami²⁵. Powiat lęborski zajmował 1191,11 km² z ogólnej powierzchni 10723,44 km² województwa gdańskiego²⁶. Położony był na północy kraju nad granicą morską o długości 30 km. Graniczył z dwoma powiatami województwa koszalińskiego – od zachodu ze słupskim i od południa z bytowskim oraz z trzema powiatami województwa gdańskiego – od południa z kartuskim, natomiast od wschodu z wejherowskim (morskim) i puckim²⁷.

Przed II wojną światową na terenie powiatu lęborskiego zamieszkiwało 61 000 osób²⁸. Według sprawozdań z grudnia 1945 roku liczba ludności zmniejszyła się do 47 520 – dokładnie 17 520 Polaków i 30 000 Niemców²⁹. W październiku 1947 roku

falszywe-dekrety-falszywy-sejm-rzecz-o-posiedzeniu-krajowej-rady-narodowej-w-dniu-15-sierpnia-1944-r-czesc-ii-dokumenty (dostęp: 5.08.2023).

²¹ PKWN uzyskał prawo do wydawania dekretów na mocy ustawy dopiero po ogłoszeniu ustawy z 15 sierpnia 1944 roku o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy.

²² M. Zaborski, *Falszywa ustawa...*

²³ Z. Jakubowski, *Milicja Obywatelska...*, s. 9.

²⁴ T. Pączek, *Milicja Obywatelska w Słupsku...*, s. 35.

²⁵ Archiwum Państwowe w Gdańsku (dalej: AP Gd), Urząd Wojewódzki w Gdańsku (dalej: UW Gd), sygn. 10/1164/0/3.7/768, Sprawozdania i zarządzenia pionspekcyjne dotyczące miasta Lęborka 1945-1946, k. 19.

²⁶ B. Libich, *Zmiany terytorialne na ziemi lęborskiej po 1945 roku*, „Biuletyn Historyczny” 2000, nr 17, s. 36-37.

²⁷ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku (dalej: AIPN Gd), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Gdańsku (dalej: WUSW Gd), sygn. 0046/154, Charakterystyka kontrwywiadowcza powiatu lęborskiego na listopad 1968 r., k. 19-20.

²⁸ AP Gd, UW Gd, sygn. 10/1164/0/3.7/768, Sprawozdania i zarządzenia pionspekcyjne dotyczące miasta Lęborka 1945-1946, Sprawozdanie inspekcyjne Powiatowego Związku Samorządowego w Lęborku za okres 27-31 października 1947 r., k. 205.

²⁹ Tamże, k. 19.

ponownie odnotowano spadek ludności na terenie powiatu lęborskiego do 34 818, z czego Polaków było 32 339, Niemców 2424 oraz 55 osób innej narodowości. Na ludność polską składało się około 60% osób przybyłych z centralnej Polski, 25% mieszkańców powiatu kartuskiego i morskiego (wejherowskiego) oraz 10% repatriantów zza Bugu, a także 5% autochtonów³⁰.

Po przeprowadzeniu analizy źródłowej możemy stwierdzić, że dane o liczbie mieszkańców różnią się w zależności od autorów sporządzanej dokumentacji. W dokumentach Starosty Powiatowego w Lęborku za 1947 rok znajdziemy informację, że na początku tegoż roku ludność polska zwiększyła się z 26 100 do 35 100³¹. Możemy to uznać za zgodne z dostępnymi danymi. Kolejnej zgodności doszukamy się w liczbie ludności niemieckiej. Na podstawie danych Starosty Powiatowego w Lęborku za październik 1946 roku powiat zamieszkiwało 19 080 osób tej narodowości³², natomiast w sprawozdaniu za rok 1947 znajdziemy informację o wysiedleniu 14 265 osób, co daje 4815 mieszkańców. Jeśli odejmiemy od tej liczby chociażby jeden transport wysiedleńczy w okresie listopad-grudzień 1946 roku (choćby 10 grudnia 1946 r.)³³, a takie zabierały od 1500 do 2000 osób³⁴, to doliczymy się przybliżonej liczby Niemców w powiecie.

Dużą niezgodność wykazano w odniesieniu do mniejszości narodowej. Według spisu z października 1947 roku liczyła ona jedynie 55 osób. Od maja 1947 roku na teren lęborski w ramach akcji „Wisła” zaczęła napływać ludność ukraińska. W pierwszym transporcie oznaczonym numerem R-321 19 maja przybyło 388 osób³⁵. W okresie od 19 maja do 10 czerwca 1947 roku i od 21 czerwca do 31 lipca 1947 do Lęborka dotarło łącznie 6 transportów z tą grupą ludności. Z nich w powiecie lęborskim osiedlono 1864 osoby narodowości ukraińskiej. Początkowo przybyła ludność była zbyt liczna w zestawieniu z możliwościami mieszkaniowymi. Postanowiono więc osiedlić część osób w powiatach: kwidzyńskim, sztumskim i elbląskim³⁶. Niemniej

³⁰ Tamże, Sprawozdanie inspekcyjne Powiatowego Związku Samorządowego w Lęborku za okres 27-31 października 1947 r., k. 205.

³¹ Archiwum Państwowe w Gdańsku, Oddział w Gdyni (dalej: AP Gd O/Gdynia), Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: KW PZPR), sygn. 9/XI/2, Dane Starostwa Powiatowego w Lęborku za działalność za rok 1947 i plan pracy na rok 1948 z 14 marca 1948 r., k. 22.

³² AP Gd, UW Gd, sygn. 10/1164/0/1.4/84, Sprawozdanie sytuacyjne Starosty Powiatowego Lęborskiego za miesiąc październik 1946 r., k. 16.

³³ J. Schodzińska, *Starzy i nowi Lebianie – przemiany ludnościowe w mieście w pierwszych latach po II wojnie światowej*, „Biuletyn Historyczny” 2013, nr 36, s. 37.

³⁴ Tamże, *Mniejszości narodowe w życiu społeczno-kulturowym Lęborka po II wojnie światowej*, „Biuletyn Historyczny” 2008, nr 31, s. 45-46.

³⁵ I. Hałagida, *Ukraińcy – grekokatolicy i prawosławni w powiecie lęborskim w latach 1947-1957*, „Biuletyn Historyczny” 2000, nr 14, s. 19.

³⁶ R. Drozd, *Droga na Zachód. Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemiach zachodnich i północnych Polski w ramach akcji „Wisła”*, Warszawa 1997, s. 98-101, 177.

jednak liczba 55 w rubryce „mniejszość narodowa” była znacznie zaniżona. Analiza sprawozdania z sierpnia 1948 roku dowodzi obecności 1296 przesiedleńców w ramach akcji „Wisła” zamieszkałych na terenie powiatu łęborskiego³⁷. Ponadto przebywali tu byli pracownicy przemysłowi przywiezieni w czasie wojny oraz więźniowie obozu Stutthof. Wśród nich znaleźli się Litwini, Łotysze, Belgowie, Czesi i Austriacy³⁸.

Utworzenie Milicji Obywatelskiej w powiecie łęborskim

W dniu 10 stycznia 1945 roku Biuro Polityczne Komitetu Centralnego Polskiej Partii Robotniczej podjęło uchwałę stanowiącą filar organizacji milicji w województwach centralnych po ich wyzwoleniu. Zgodnie z jej zapisem Komendant Główny MO został zobowiązany do utworzenia 7 grup operacyjnych liczących razem 5500 funkcjonariuszy, w skład których miało wejść 3000 milicjantów przydzielonych z KG MO oraz 2500 szeregowych, podoficerów i oficerów Wojska Polskiego. Mundurowych oddelegowano do m.st. Warszawy oraz do sześciu województw: warszawskiego, krakowskiego, kieleckiego, łódzkiego, śląskiego oraz poznańskiego³⁹.

W dniach 9-10 marca 1945 roku Armia Czerwona w ramach operacji pomorskiej wkroczyła do Łęborka⁴⁰, natomiast 11 marca została zajęta Łeba⁴¹. Na posiedzeniu Rady Ministrów 14 marca tego roku podjęto uchwałę o administracji terenów Ziem Odzyskanych, które podzielono na cztery okręgi: I – Śląsk Opolski, II – Dolny Śląsk, III – Pomorze Zachodnie, IV – Prusy Wschodnie. Powiat łęborski znalazł się w Okręgu III⁴². Po wyzwoleniu Gdańska 30 marca 1945 roku utworzono województwo gdańskie⁴³, do którego 7 lipca włączono z Pomorza Zachodniego powiaty: łęborski, miasteczki, słupski, sławieński oraz bytowski⁴⁴.

³⁷ AP Gd O/Gdynia, KW PZPR, sygn. 9/XI/2, Dane Starostwa Powiatowego w Łęborku za sierpień 1948 r. z 31 sierpnia 1948 r., k. 125.

³⁸ J. Schodzińska, B. Libich, *Przemiany ludnościowe miasta na tle rozwoju gospodarki komunalnej*, [w:] *Dzieje Łęborka...*, s. 657.

³⁹ Z. Jakubowski, *Milicja Obywatelska...*, s. 94.

⁴⁰ B. Dolata, *Wyzwolenie Polski 1944-1945*, Warszawa 1971, s. 259.

⁴¹ S. Ziemia, *Kronika 111 dni*, „Rocznik Ziemi Zachodnich i Północnych” 1965, nr 6, s. 64.

⁴² T.T. Majer, *Kształtowanie się modelu zarządu Ziemi Odzyskanych w latach 1944-1945*, „Studia Prawnoustrojowe” 2018, nr 42, s. 393.

⁴³ Dekret z dnia 30 marca 1945 r. o utworzeniu województwa gdańskiego (Dz.U. 1945, nr 11, poz. 57), isap.sejm.gov.pl (dostęp: 22.07.2023).

⁴⁴ Monitor Polski 1945, nr 29, poz. 77, Uchwała Rady Ministrów z dnia 7 lipca 1945 r. w sprawie wyłączenia z Okręgów Pomorze Zachodnie, Mazurskiego (Prusy Wschodnie) i Śląsk Dolny niektórych powiatów i przyznania na terenie tychże powiatów wojewodom: Gdańskiemu, Białostockiemu, Pomorskiemu i Poznańskiemu uprawnień Pełnomocników Okręgowych Rządu R. P., www.prawo.pl (dostęp: 22.07.2023).

Wspomniane już grupy operacyjne podążały za Armią Czerwoną⁴⁵. Pod koniec marca 1945 roku KW PPR skierował utworzoną przez siebie łódzką grupę operacyjną do Bydgoszczy, gdzie ówczesny Komitet Wojewódzki polecił jej udać się do Łęborka celem stworzenia polskiej administracji⁴⁶. Grupa operacyjna z Bydgoszczy wyjechała pociągiem. Po czterech dniach dotarła do Kartuz, skąd grupa 27 osób udała się pieszo do Łęborka. Stało się to 9 lub 10 kwietnia 1945 roku. Po dotarciu na miejsce „łódzka” grupa zgodnie z otrzymanymi poleceniami udała się do radzieckiego komendanta wojskowego, a następnie przystąpiła do tworzenia administracji. Pierwszym Pełnomocnikiem Rządu RP na obwód łęborski został wybrany Jan Nowakowski, natomiast starostą powiatowym i burmistrzem Franciszek Zajączkowski⁴⁷.

Na teren powiatu łęborskiego Ministerstwo Przemysłu skierowało także inną grupę operacyjną (III – Pomorze Zachodnie) liczącą 153 osoby, która 16 kwietnia 1945 roku dotarła z Warszawy do Piły⁴⁸. Ta pilska grupa operacyjna w składzie 24 osób wyjechała do Łęborka pod koniec miesiąca. Wraz z nią przybył Władysław Szczęśniak, pełnomocnik Rządu RP na obwód łęborski, jego zastępca⁴⁹, specjaliści z zakresu medycyny i weterynarii, a także zespół ds. Milicji Obywatelskiej oraz administracji. Wszyscy dotarli do Łęborka pociągiem towarowym 1 maja 1945 roku. Obecna na miejscu władza powołana z łódzkiej grupy operacyjnej początkowo utrudniała przejęcie obowiązków. Ostatecznie jednak od czerwca 1945 roku stanowisko nowego pełnomocnika Rządu Tymczasowego RP objął Władysław Szczęśniak⁵⁰.

Według materiałów sporządzonych przez Wydział „C” Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Gdańsku Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej w Łęborku została utworzona 15 marca 1945 roku⁵¹. Powyższe informacje stały w sprzeczności ze sprawozdaniem komendanta Franciszka Froim Bakalczuka. Według niego Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej w tym mieście została założona 10 kwietnia przez Kazimierza Borkowskiego, Stanisława Mazurkiewicza, Władysława Kidę oraz około 15 funkcjonariuszy przy wsparciu byłych więźniów obozu koncentracyjnego Stutthof⁵².

Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej w Łęborku początkowo znajdowała się w prawym skrzydle ratusza⁵³. Po miesiącu pracy przeniesiono ją do ponemieckiego

⁴⁵ P. Majer, *Milicja Obywatelska...*, s. 115.

⁴⁶ S. Łach, *Przebieg zasiedlania i przemiany demograficzne w Polsce Ludowej (1945-1975)*, [w:] *Dzieje Łęborka*, red. J. Lindmajer, T. Machura, Poznań 1982, s. 197-199.

⁴⁷ A. Dubiel, *Miniatury łęborskie. Album ziemi łęborskiej*, red. A. Dubiel, Gdańsk 1986, s. 205-206.

⁴⁸ S. Łach, *Rola grup operacyjnych w osadnictwie miejskim na ziemiach odzyskanych po II wojnie światowej*, „Słupskie Studia Historyczne” 1997, nr 5, s. 151-175.

⁴⁹ Tenże, *Przebieg zasiedlania...*, s. 171.

⁵⁰ Tamże, s. 206.

⁵¹ AIPN Gd, WUSW Gd, sygn. 0046/157, Ogólna charakterystyka powiatu łęborskiego. Kształtowanie się organów Władzy Ludowej na terenie powiatu, k. 1.

⁵² Tamże, sygn. 05/54, t. 3, Sprawozdanie z działalności KP MO w Łęborku, 4 I 1946, k. 59-61.

⁵³ J. Schodzińska, B. Libich, *Łębork w czasach PRL...*, s. 688.

posterunku przy ul. M. Curie-Skłodowskiej. Przeprowadzka była spowodowana rozwojem administracji i komisji miejskich. Następnie KP MO w Lęborku przeniesiono na ul. Szeroką 8⁵⁴, a 25 listopada 1946 roku na ul. Zwycięstwa 31⁵⁵. Pierwszym Komendantem KP MO w Lęborku został powołany 10 kwietnia 1945 roku st. sierż. Kazimierz Borkowski. Pełnił tę funkcję do 10 października tego samego roku⁵⁶. Od 24 października stanowisko komendanta objął Franciszek Froim Bakalczuk⁵⁷. Zgodnie ze strukturą organizacyjną KP MO w Lęborku podlegała Komendzie Wojewódzkiej MO w Gdańsku⁵⁸. Z biegiem czasu do milicji zgłaszało się coraz więcej ochotników⁵⁹, którzy mogli zostać wcieleni do nowo powstałych jednostek MO w powiecie lęborskim. Komunikat odnośnie do dyslokacji jednostek MO na terenie województwa gdańskiego datowany na przełom lipca-sierpnia 1945 roku przewidywał uruchomienie dwóch komisariatów miejskich w Lęborku i dziewięciu posterunków gminnych⁶⁰. Do 12 listopada 1945 roku na terenie powiatu utworzono Komendę Powiatową MO w Lęborku i dwa podległe jej posterunki gminne, zwane miejskimi, także dziesięć posterunków gminnych oraz Pluton Operacyjny (zob. tab. 1)⁶¹.

Komisariat I Miejski MO w Lęborku pod kierownictwem Zygmunta Jarząbka znajdował się przy ul. Czołgistów 33, natomiast Komisariat II Miejski MO przy ul. Wolności 12, a następnie Szerokiej 8⁶². W listopadzie 1945 roku na podstawie decyzji KW MO w Gdańsku Posterunek Miejski I w Lęborku został zlikwidowany, zaś w miejsce istniejącego II posterunku utworzono jeden duży Posterunek Miejski⁶³. Pod koniec 1945 roku w lęborskiej komendzie powiatowej istniały cztery referaty: Personalny, Gospodarczy, Służby Zewnętrznej oraz Służby Śledczej⁶⁴. Zostały one utworzone na podstawie Rozkazu nr 88 Komendanta Głównego MO⁶⁵. Referaty

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ AIPN Gd, WUSW Gd, sygn. 05/54, t. 26, Raport sytuacyjny miesięczny KP MO w Lęborku za listopad 1946 r., k. 248-250.

⁵⁶ Tamże, t. 3, Sprawozdanie z działalności KP MO w Lęborku, 4 I 1946, k. 59-61.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Tamże, sygn. 05/2/1, Wykaz imienny funkcjonariuszy MO z listopada 1945 r., k. 143-148.

⁵⁹ Tamże, sygn. 05/54, t. 3, Sprawozdanie z działalności KP MO w Lęborku, 4 I 1946, k. 59-61.

⁶⁰ K. Filip, *Komunikat dyslokacji jednostek Milicji Obywatelskiej na terenie województwa gdańskiego w 1945 roku*, „Argumenta Historica. Czasopismo Naukowo-Dydaktyczne” 2014, nr 1, s. 55-68.

⁶¹ AIPN Gd, WUSW Gd, sygn. 05/2/1, Wykaz imienny funkcjonariuszy MO z listopada 1945 r., k. 143-148.

⁶² J. Schodzińska, B. Libich, *Lębork w czasach PRL...*, s. 688.

⁶³ AIPN Gd, WUSW Gd, sygn. 05/54, t. 26, Raport sytuacyjny KP MO w Lęborku za listopad 1946 r., k. 248-249.

⁶⁴ Tamże, Wykaz statystyczny MO za wrzesień 1945 r., k. 35.

⁶⁵ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Warszawie, sygn. 00495/1256, Rozkaz nr 88 komendanta głównego MO z 19 kwietnia 1945 r., Tymczasowa instrukcja służby zewnętrznej i nadzoru administracyjnego Milicji Obywatelskiej, k. 83-113.

Personalny i Gospodarczy odpowiedzialne były za administrację, natomiast za pracę w terenie dwa pozostałe. Na podstawie Rozkazu nr 88 w skład Referatu Służby Zewnętrznej (dzisiaj nazywanej służbą prewencyjną) wchodziły patrole, dzielnicowi, posterunkowi, a także ruch drogowy⁶⁶. Do podstawowych zadań służby patrolowej należało przestrzeganie ładu oraz porządku publicznego. Zajmowały się tym patrole, dzielnicowi i posterunkowi (w ramach obchodu przydzielonych rejonów służbowych), jak również posterunki uliczne wystawiane w najbardziej niebezpiecznych częściach miasta⁶⁷.

Tabela 1

Wykaz jednostek na terenie powiatu łębarskiego wraz ze stanem osobowym na dzień 12 listopada 1945 roku

Lp.	Jednostki MO	Stan etatowy
1	Komenda Powiatowa Łęborg + pluton operacyjny	21 + 31
2	Posterunek Miejski I	15
3	Posterunek Miejski II	14
4	Posterunek w Nowej Wsi	8
5	Posterunek w Gniewinie	8
6	Posterunek w Łęczycy	8
7	Posterunek w Rozłazinie	7
8	Posterunek w Wicku	7
9	Posterunek w Choczewie	7
10	Posterunek w Łebieniu	7
11	Posterunek w Maszewie	7
12	Posterunek w Łebie	7
13	Posterunek w Cewicach	4
Razem		151

Źródło: AIPN Gd, WUSW Gd, sygn. 05/2/1, Wykaz imienny funkcjonariuszy MO z 12 listopada 1945 r., k. 143-148

Teren powiatu łębarskiego był obszarem bardzo niebezpiecznym, nazywanym „Dzikim Zachodem”⁶⁸. Z powodów licznych kradzieży i morderstw, do których doszło w miesiącach letnich 1946 roku, od września tegoż roku wprowadzono w godz. 23-5

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ T. Pączek, *Milicja Obywatelska w Słupsku...*, s. 115.

⁶⁸ AIPN Gd, WUSW Gd, sygn. 05/54, t. 3, Raport sytuacyjny komendanta KP MO w Łęborgu, 16 I 1946 r., k. 54.

godzinę milicyjną⁶⁹. Stanu bezpieczeństwa nie poprawiała również obecność stacjonujących żołnierzy radzieckich, których w powiecie lęborskim było 20 000. W większości przypadków czerwonooarmistów wskazywano jako sprawców przestępstw⁷⁰. Zdarzały się również napady żołnierzy Armii Czerwonej na funkcjonariuszy milicji czy jednostki MO, w wyniku czego słabo uzbrojeni milicjanci ginęli⁷¹.

Kolejnym pionem organizowanym przy jednostkach milicji była Służba Śledcza, którą zaprojektowano w instrukcji Służby Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej z 11 września 1944 roku. W myśl normatywu w listopadzie tego roku działalność rozpoczął Oddział Służby Śledczej KG MO⁷². Na podstawie wytycznych w komendach wojewódzkich powstawały wydziały, w jednostkach powiatowych referaty, a na komisariatach brygady śledcze⁷³. Służba Śledcza w Komendzie Powiatowej w Lęborku rozpoczęła swoją działalność 1 czerwca 1945 roku⁷⁴. Jej funkcjonariusze w zakresie swoich obowiązków mieli zbieranie wywiadów, doniesień, zeznań, przeprowadzanie obserwacji czy rewizji oraz zabezpieczanie śladów, w tym wykonywanie fotografii i daktyloskopii⁷⁵. W komendzie było zatrudnionych 20 milicjantów oraz instruktor polityczno-wychowawczy, jak również 31 funkcjonariuszy z plutonu operacyjnego. Wśród nich służbę pełniła jedna kobieta – Maria Lesiewska⁷⁶.

W styczniu 1946 roku w związku ze zmianami administracyjnymi w powiecie lęborskim komendant powiatowy zmienił lokalizację posterunku w Cewicach, przenosząc go do Łebunia⁷⁷. Kolejną reorganizacją była wspomniana już likwidacja Posterunku Miejskiego I w Lęborku oraz Posterunku Miejskiego II, w których miejsce według decyzji Komendanta Wojewódzkiego MO w Gdańsku należało utworzyć jeden duży Posterunek Miejski. W dniu 17 listopada 1946 roku zlikwidowano teoretycznie Posterunek MO w Maszewie, ponieważ w praktyce został on przeniesiony do wzmocnienia Posterunku Miejskiego⁷⁸. Od marca 1946 roku na polecenie komendanta

⁶⁹ AP Gd, UW Gd, sygn. 10/1164/0/1.4/84, Sprawozdanie sytuacyjne Starosty Powiatowego w Lęborku za wrzesień 1946 r., k. 11.

⁷⁰ AIPN Gd, WUSW Gd, sygn. 05/54, t. 26, Sprawozdania okresowe i miesięczne KPMO w Lęborku za okres od 20 lipca 1945 do 31 grudnia 1946 r., k. 5.

⁷¹ Tamże, sygn. 0054/4, Wykazy imienne oraz raporty Wydziału Dochodzeniowego KWMO w Gdańsku dotyczące zabitych i rannych funkcjonariuszy MO na terenie województwa gdańskiego w latach 1945-1954, k. 38.

⁷² P. Majer, *Niewprowadzone w życie akty normatywne powojennego aparatu policyjnego w Polsce 1944-1948*, „Przegląd Policyjny” 2007, nr 4, s. 185.

⁷³ T. Pączek, *Milicja Obywatelska w Słupsku...*, s. 115.

⁷⁴ M. Sywula, *Milicja Obywatelska...*, s. 211.

⁷⁵ T. Pączek, *Milicja Obywatelska w Słupsku...*, s. 115.

⁷⁶ AIPN Gd, WUSW Gd, sygn. 05/2/1, Wykaz imienny funkcjonariuszy MO z listopada 1945 r., k. 143-148.

⁷⁷ Tamże, sygn. 05/54/3, Raport sytuacyjny komendanta powiatowego MO w Lęborku z 16 stycznia 1946 r., k. 3.

⁷⁸ Tamże, sygn. 05/54, t. 26, Raport sytuacyjny KP MO w Lęborku za listopad 1946 r., k. 248-249.

powiatowego rozszerzono strukturę organizacyjną o punkt kontrolny⁷⁹. Powołano go dopiero w rozkazem nr 49 z 21 lutego 1948 roku Komendanta Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku⁸⁰.

Pomimo bardzo ważnej roli, jaką w początkowych latach po wojnie odgrywał transport kolejowy, na terenie powiatu lęborskiego nie utworzono posterunku kolejowego. W sprawozdaniach okresowych i miesięcznych znaleźć można informację, że na teren dworca w Lęborku delegowano dwóch funkcjonariuszy z Posterunku Miejskiego I MO. Jednakże w dokumentach źródłowych w okresie od stycznia do lutego 1946 roku taki posterunek był ujmowany, co może świadczyć, że istniał jedynie „na papierze”⁸¹.

W latach 1946-1948 w szeregach milicji przeprowadzono kilka etapów weryfikacji służących w formacji milicjantów. W sierpniu 1946 roku na mocy Rozkazu nr 182 Komendanta Głównego MO utworzono komisje weryfikacyjno-personalne, których zadaniem było zweryfikowanie wszystkich funkcjonariuszy, a w szczególności tych zatrudnionych w przedwojennej Policji⁸². W dokumentach źródłowych możemy znaleźć informację, że wśród milicjantów podległych Komendzie Wojewódzkiej MO w Gdańsku 45 funkcjonariuszy pracowało wcześniej w Policji Państwowej. W imiennym wykazie nie znajdowały się jednak osoby podległe KP MO w Lęborku⁸³.

Kolejną weryfikację przeprowadzono w latach 1947-1948. W jej wyniku z szeregów MO wydalono około 10 000 funkcjonariuszy. Zwolnienia następowały z powodów politycznych czy światopoglądowych. Na podstawie Rozkazu 312 KG MO z 10 listopada 1948 roku w sprawie szczegółowego przeglądu szeregów Milicji Obywatelskiej zwolnieniom poddano zweryfikowanych milicjantów wrogo nastawionych do panującego ustroju, a w szczególności członków PPR, którzy pozostawali pod działaniem kleru⁸⁴. W wyniku wydanych rozkazów i przeprowadzanych weryfikacji w posterunkach milicji podległych KP MO w Lęborku ze stanu 92 funkcjonariuszy w listopadzie 1946 roku⁸⁵ pozostało ich jedynie 42 w czerwcu 1947 roku (zob. tab. 2)⁸⁶.

⁷⁹ Tamże, Raport sytuacyjny miesięczny KP MO w Lęborku za marzec 1946 r., k. 92.

⁸⁰ Tamże, sygn. 05/13, t. 4, Rozkaz nr 49 Komendanta MO województwa gdańskiego z 21 lutego 1948 r., k. 64.

⁸¹ Tamże, sygn. 05/54, t. 26, Sprawozdania okresowe i miesięczne KP MO w Lęborku od 20 lipca 1945 do 31 grudnia 1946 r., k. 101, 120.

⁸² M. Sywula, *Przebieg służby byłych policjantów w organach MO na terenie województwa gdańskiego*, [w:] *Policja granatowa w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945*, red. T. Dobrzański, E. Majcher-Ociesa, Kielce-Warszawa 2019, s. 280.

⁸³ AIPN Gd, WUSW Gdańsk, sygn. 2598/272, Wykaz imienny funkcjonariuszy MO, którzy służyli w granatowej Policji, k. 107.

⁸⁴ P. Majer, *Problem praktyk religijnych w Milicji Obywatelskiej w latach 1944-1956*, [w:] *Polityka. Etyka. Kościół*, red. E. Wiszowaty, G. Kędzierska, W. Pływaczewski, Szczytno 2002, s. 59-69.

⁸⁵ AIPN Gd, WUSW Gd, sygn. 05/54, t. 26, Raport sytuacyjny KP MO w Lęborku za listopad 1946 r., k. 248.

⁸⁶ Tamże, sygn. 05/3/4, Raport sytuacyjny za maj i czerwiec 1947 r., k. 133-146.

Tabela 2

Liczba funkcjonariuszy zatrudnionych w posterunkach MO
w powiecie łęborskim w listopadzie 1946 i maju 1949 roku

Lp.	Posterunek MO	30 listopada 1946	31 maja 1949
1	Posterunek Miejski Łębork	27	9
2	Łeba	8	5
3	Łebunia	8	3
4	Rozłazino	8	3
5	Nowa Wieś	7	4
6	Łebień	7	4
7	Choczewo	7	4
8	Wicko	7	3
9	Łęczyce	7	3
10	Gniewino	6	4
Razem		92	42

Źródło: AIPN Gd, WUSW Gd, sygn. 05/54, t. 26, Raport sytuacyjny KP MO w Łęborku za listopad 1946 r., k. 248; tamże, sygn. 05/4, t. 46, Wykaz ruchu partyjnego w Komendzie Powiatowej MO Łębork za maj 1949 r., k. 38

Zakończenie

Podczas działań wojennych Rząd Polski na uchodźstwie wyszedł z koncepcją utworzenia po wojnie służby dbającej o ład i porządek publiczny. Od 1941 roku przy pomocy Delegatury Rządu na Kraj tworzył on przyszłą formację mundurową, powołując Państwowy Korpus Bezpieczeństwa, który w 1944 roku przekroczył 10 000 funkcjonariuszy. Po upadku Powstania Warszawskiego Sztab Główny PKB został rozwiązany, a funkcjonariusze zwolnieni ze złożonej przysięgi⁸⁷.

Inną wizję mieli związani z ZSRR członkowie PPR. Chcieli oni bowiem utworzyć Milicję Ludową. Związek Patriotów Polskich i Centralne Biuro Komunistów Polskich natomiast mieli pomysł utworzenia Milicji Obywatelskiej. Pomimo odniesionego zwycięstwa w działaniach wojennych II wojny światowej Polska jednocześnie poniosła klęskę. Jej geopolityczne położenie, a także układ Wielkiej Trójki sprawiły, że trafiła ona na wiele lat w macki reżimu komunistycznej Rosji.

Milicja Obywatelska rozpoczęła swoją działalność w 1944 roku. Była najdłużej działającą formacją stojącą na straży ładu i porządku publicznego. Jednocześnie została

⁸⁷ P. Majer, *Geneza Milicji Obywatelskiej i Policji. Analiza porównawcza*, [w:] *80 lat w służbie państwa i narodu*, red. T. Frączek, Szczytno 2001, s. 109-120.

zapamiętana jako aparat represji Polski Ludowej. Proces tworzenia Milicji Obywatelskiej według Piotra Majera zakończył się 5 lipca 1945 roku, kiedy utworzono jednostki MO we wszystkich województwach oraz podległe im na szczeblach miejskich i powiatowych⁸⁸. Oficjalnie Milicja Obywatelska zakończyła swoją działalność w 1990 roku po ustanowieniu Policji jako nowej umundurowanej i uzbrojonej formacji służącej społeczeństwu, przeznaczonej do ochrony bezpieczeństwa osób oraz dbającej o ład i porządek publiczny⁸⁹.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie
Archiwum Państwowe w Gdańsku
Archiwum Państwowe w Gdańsku, Oddział w Gdyni

Akty prawne

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. 1990, nr 30, poz. 179
Rozporządzenie Krajowej Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 1944 roku o tymczasowej organizacji służby bezpieczeństwa, isap.sejm.gov.pl (dostęp: 20.07.2023)
Dekret z dnia 30 marca 1945 r. o utworzeniu województwa gdańskiego (Dz.U. 1945, nr 11 poz. 57), isap.sejm.gov.pl (dostęp: 22.07.2023)
Uchwała Rady Ministrów z dnia 7 lipca 1945 r. w sprawie wyłączenia z Okręgów Pomorze Zachodnie, Mazurskiego (Prusy Wschodnie) i Śląsk Dolny niektórych powiatów i przyznania na terenie tychże powiatów wojewodom: Gdańskiemu, Białostockiemu, Pomorskiemu i Poznańskiemu uprawnień Pełnomocników Okręgowych Rządu R.P., (M.P. 1945, nr 29, poz. 77) www.prawo.pl (dostęp: 22.07.2023)

Opracowania

Bąbel H. i in., *Ojczyźnie i społeczeństwu. Działalność Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa na Pomorzu środkowym w latach 1945-1984*, red. H. Nowak, Koszalin 1985
Dolata B., *Wyzwolenie Polski 1944-1945*, Warszawa 1971
Drozd R., *Droga na Zachód. Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemiach zachodnich i północnych Polski w ramach akcji „Wisła”*, Warszawa 1997
Dubiel A., *Miniatury lęborskie. Album ziemi lęborskiej*, red. A. Dubiel, Gdańsk 1986

⁸⁸ Tenże, *Milicja Obywatelska 1944-1957...*, s. 117-119.

⁸⁹ Dz.U. 1990, nr 30, poz. 179.

- Filip K., *Komunikat dyslokacji jednostek Milicji Obywatelskiej na terenie województwa gdańskiego w 1945 roku*, „Argumenta Historica. Czasopismo Naukowo-Dydaktyczne” 2014, nr 1
- Filip K., *Milicja Obywatelska w Sopocie w latach 1945-1949*, Gdańsk 2011
- Gmitruk J., *Policja Polskiego Państwa Podziemnego*, „Przegląd Policyjny” 1999, nr 1-2
- Hałagida I., *Ukraińcy – grekokatolicy i prawosławni w powiecie lęborskim w latach 1947-1957*, „Biuletyn Historyczny” 2000, nr 14
- Jakubowski Z., *Milicja Obywatelska 1944-1948*, Warszawa 1988
- Kołąkowski P., *Pretorianie Stalina*, Warszawa 2010
- Kunert A.K., *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939-1944*, t. 1, Warszawa 1987
- Kunert A.K., *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939-1944*, t. 3, Warszawa 1991
- Libich B., *Zmiany terytorialne na ziemi lęborskiej po 1945 roku*, „Biuletyn Historyczny” 2000, nr 17
- Łach S., *Przebieg zasiedlania i przemiany demograficzne w Polsce Ludowej (1945-1975)*, [w:] *Dzieje Lęborka*, red. J. Lindmajer, T. Machura, Poznań 1982
- Łach S., *Rola grup operacyjnych w osadnictwie miejskim na ziemiach odzyskanych po II wojnie światowej*, „Słupskie Studia Historyczne” 1997, nr 5
- Majer P., *Geneza Milicji Obywatelskiej i Policji. Analiza porównawcza*, [w:] *80 lat w służbie państwa i narodu*, red. T. Frączek, Szczytno 2001
- Majer P., *Milicja Obywatelska 1944-1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy*, Olsztyn 2004
- Majer P., *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL. Zarys problematyki i źródła*, Toruń 2003
- Majer P., *Niewprowadzone w życie akty normatywne powojennego aparatu policyjnego w Polsce 1944-1948*, „Przegląd Policyjny” 2007, nr 4
- Majer P., *Problem praktyk religijnych w Milicji Obywatelskiej w latach 1944-1956*, [w:] *Polityka. Etyka. Kościół*, red. E. Wiszowaty, G. Kędzierska, W. Pływaczewski, Szczytno 2002
- Majer T.T., *Kształtowanie się modelu zarządu Ziemi Odzyskanych w latach 1944-1945*, „Studia Prawnoustrojowe” 2018, nr 42
- Misiuk A., *Historia Policji w Polsce od X wieku do współczesności*, Szczytno 2008
- Pączek T., *Milicja Obywatelska w Słupsku i powiecie słupskim w latach 1945-1975*, Słupsk 2014
- Schodzińska J., *Mniejszości narodowe w życiu społeczno-kulturowym Lęborka po II wojnie światowej*, „Biuletyn Historyczny” 2008, nr 31
- Schodzińska J., *Starzy i nowi Łebianie – przemiany ludnościowe w mieście w pierwszych latach po II wojnie światowej*, „Biuletyn Historyczny” 2013, nr 36
- Schodzińska J., Libich B., *Lębork w czasach PRL i III Rzeczypospolitej*, [w:] *Dzieje Lęborka*, red. J. Borzyszkowski, Lębork 2009

- Schodzińska J., Libich B., *Przemiany ludnościowe miasta na tle rozwoju gospodarki komunalnej*, [w:] *Dzieje Łęborka*, red. J. Borzyszkowski, Łębork 2009
- Sywula M., *Milicja Obywatelska w województwie gdańskim 1945-1949*, Gdańsk-Warszawa 2020
- Sywula M., *Przebieg służby byłych policjantów w organach MO na terenie województwa gdańskiego*, [w:] *Policja granatowa w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945*, red. T. Dobrzański, E. Majcher-Ociesa, Kielce-Warszawa 2019
- Zaborski M., *Falszywa ustawa, fałszywe dekrety, fałszywy sejm. Rzec o posiedzeniu Krajowej Rady Narodowej w dniu 15 sierpnia 1944 r. – część II. Dokumenty*, „Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda” 2022, 5, t. 5, nr 2 (10), poz. 32, glosprawa.pl/arttykul-287/falszywa-ustawa-falszywe-dekrety-falszywy-sejm-rzecz-o-posiedzeniu-krajowej-rady-narodowej-w-dniu-15-sierpnia-1944-r-czesc-ii-dokumenty (dostęp: 5.08.2023)
- Ziemia S., *Kronika 111 dni*, „Rocznik Ziemi Zachodnich i Północnych” 1965, nr 6

Summary

Civic Militia in County Łębork 1945-1949

The article presents the process of creating the Civic Militia by the Polish immigrants in post-war Łębork and its district. It discusses the creation of structures and their transformation, the command staff and personnel, as well as the human resources policy towards people whose worldviews were not tolerated by the communist authorities.

